

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА**

Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра всесвітньої історії

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Доба Середньовіччя в сучасній масовій культурі

Рівень вищої освіти – перший (бакалавр)
Освітньо-професійна програма «Історія та археологія»
Спеціальність 032 Історія та археологія
Галузь знань 03 Гуманітарні науки

Затверджено на засіданні
кафедри всесвітньої історії,
протокол № 4 від 16 грудня 2024 р.

м. Івано-Франківськ – 2024

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Доба Середньовіччя в сучасній масовій культурі
Викладач (-і)	доктор філософії, асистент Кардаш Остап Назарович
Контактний телефон викладача	Viber, Facebook, Месенджер (Ostap Kardash)
Е-mail викладача	ostap.kardash@pnu.edu.ua
Формат дисципліни	Очний/заочний
Обсяг дисципліни	3 кредити ЄКТС (90 годин)
Посилання на сайт дистанційного навчання	https://d-learn.pnu.edu.ua/
Консультації	Щовівторка, 15:00 – 16:00
2. Анотація до навчальної дисципліни	
<p>Навчальна дисципліна „Доба Середньовіччя в сучасній масовій культурі” впорядкована на основі освітньої програми і має на меті ознайомити студентів з основними тенденціями відображення ключових подій, явищ, постатей, головних аспектів духовної і матеріальної культури середньовічної епохи в сучасних художніх літературах, кіномистецтві, музиці, відеоіграх та повсякденному житті країн Центрально-Східної, Західної Європи, США, Канади й Австралії наприкінці ХХ – у першій чверті ХХІ ст. Ранньосередньовічні кельти, германці, слов'яни і вікінги, західноєвропейська рицарська культура епохи Хрестових походів (ХІ–ХІІІ ст.), Столітньої війни (1337–1453), періоду Війни Білої і Червоної троянд (1455–1486) стали предметом творчості видатних лінгвістів, літераторів, кінематографістів, композиторів і музикантів сучасності настільки, що можна вести мову про повноцінне утвердження поняття „медієвалізм” (<i>medievalism</i>) в модерній масовій культурі. Це термін, що позначає систему ідейних уявлень і практик, натхнених багатьма елементами європейського Середньовіччя, що знайшли вираження в сучасній філософії, ряді гуманітарних наук, різних жанрах новітньої популярної культури: літературі, музиці, кінематографі та образотворчому мистецтві, а також культурі повсякденності (стилістиці одягу, зачісок, натільних прикрас, татуювань тощо). Використання доби Середньовіччя як натхнення, а медієвалізму як моделі для творчої діяльності не лише визначило специфічні риси культурно-мистецького поступу теперішньої епохи, а й сформувало певні стандарти моди в побутовому житті сьогодення, що, значною мірою, вплинуло на сприйняття, уявлення та реконструкцію доби Середньовіччя сучасною людиною. Саме тому концептуалізація проблем медієвалізму в сучасній масовій культурі є актуальною з огляду на необхідність запобігання міфологізації та виникнення стереотипних образів Середньовіччя у різних сферах повсякденності.</p> <p>Програма дисципліни побудована за проблемно-хронологічним принципом викладу матеріалу та охоплює всю епоху західно- та центральноєвропейського Середньовіччя (V–XV ст.) у світлі сучасного різножанрового світового кінематографу, візуального мистецтва, музики та літератури кінця ХХ–ХХІ ст. У центрі уваги – ранньосередньовічна матеріальна і духовна культура (міфологія та епос) кельтів, германців, слов'ян і вікінгів, їхнє військове мистецтво, Хрестові походи та західноєвропейське рицарство (ХІ–ХІV ст.), Англія і Франція періоду Столітньої війни (1337–1453), репрезентовані сучасною популярною культурою, а також середньовічні сюжети і паралелі в літературній творчості Умберто Еко, Джона Р. Р. Толкіна, Джорджа Мартіна, Анджея Сапковського, їх кіноадаптації.</p> <p>Навчальна дисципліна містить найважливішу, на думку упорядника, інформацію з джерелознавства, історіографії та концептуальних проблем медієвалізму в сучасній масовій культурі, теми лекційних занять, семінарів, самостійної роботи, що розраховані як на студентів спеціальності 032 Історія та археологія, так і 014 Середня освіта (Історія).</p>	

3. Мета та цілі навчальної дисципліни

Мета: формування у студентів комплексного уявлення про найсуттєвіші аспекти медієвалізму – репрезентації численних елементів доби Середньовіччя у різних жанрах сучасної масової культури; поглиблення знань студентів з джерелознавства, історіографії історії та культури Середніх віків; систематизація знань про сучасні тенденції розвитку світової культури і мистецтва.

Завдання: виробити у студентів вміння на основі раніше здобутих знань критично аналізувати й оцінювати художні образи Середньовіччя у різножанрових творах сучасного мистецтва та сфері повсякденності, вміння знаходити в них середньовічні паралелі та історичне підґрунтя; систематизувати й узагальнювати історіографічний і джерельний матеріал з різноманітних проблем історії середніх віків; сформувані практичні навички застосовувати набуті знання у професійній діяльності.

4. Програмні компетентності та результати навчання

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК 1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.

ЗК 4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 6. Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 7. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК 8. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

ЗК 9. Здатність бути критичним і самокритичним.

Спеціальні (фахові) компетентності (СК)

СК 1. Усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності.

СК 3. Усвідомлення соціальних функцій історика, розуміння можливості використання історії для досягнення політичних цілей, в тому числі наслідків зловживання історією.

СК 6. Здатність використовувати різні методи опрацювання історичних та археологічних джерел, зокрема інструментарій спеціальних історичних дисциплін, а також сучасні інформаційні технології для обробки історичних даних.

СК 8. Здатність використовувати у фаховій діяльності знання гуманітарних та соціальних наук, вміння аналізувати, оцінювати і прогнозувати політичні, економічні, культурні й соціальні події та явища.

СК 9. Здатність працювати з історичними текстами і документами, коментувати, анотувати їх відповідно до певних критеріїв; презентувати і обговорювати результати наукових досліджень.

СК 10. Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією.

Програмні результати навчання (ПРН)

ПРН 1. Знати найважливіші факти історичного минулого українського народу і історії людства загалом, а також мати більш глибокі знання про певний історичний період або проблему.

- ПРН 2. Розуміти контекст і причини відповідних історичних подій та використовувати ці знання у професійній діяльності.
- ПРН 4. Володіти понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, професійно оперувати науковими термінами, прийнятими у фаховому середовищі.
- ПРН 5. Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами.
- ПРН 6. Виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії.
- ПРН 7. Розуміти і виявляти відмінності в історіописанні, поглядах на минуле представників різних епох та у різних контекстах.
- ПРН 10. Застосовувати сучасні методики у процесі популяризації історії та археології, а також здійсненні різних видів діяльності.
- ПРН 11. Здійснювати аналіз ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов.
- ПРН 12. Здійснювати комунікацію з професійних питань з представниками наукових, громадських, релігійних і національно-культурних організацій і спільнот.
- ПРН 14. Вміти акумулювати та поширювати кращий досвід професійної діяльності, інтегрувати досягнення інших наук для вирішення актуальних проблем історії та археології.

5. Організація навчання

Обсяг навчальної дисципліни

Вид заняття	Загальна кількість годин
лекції	12
семінарські заняття / практичні / лабораторні	18
самостійна робота	60

Ознаки курсу

Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний / вибірковий
7	032 Історія та археологія	4	вибірковий

Тематика навчальної дисципліни

Тема	кількість год.		
	Лекції	сем. заняття	сам. Роб.
Тема 1. Вступ до курсу. Медієвалізм як підстава для створення неконвенційної історії.	2		2
Тема 2. Пізньоантичний Pax Romana та ранньосередньовічний Pax Barbarica (германців, галлів, кельтів, гунів) в сучасному кінематографі, літературі, музиці та повсякденному житті.	2	2	8
Тема 3. Давні слов'яни (VI–IX ст.) і образ середньовічної Русі в кінематографі сучасності та сфері повсякденності		2	4
Тема 4. Вікінги та англосакси VIII – першої пол. XI ст.: міфи та реальність в сучасній масовій культурі	2	2	6
Тема 5. Хрестові походи та західноєвропейське рицарство (XI – поч. XIV ст.) між кінематографом та відеоіграми сучасності.	2	2	6
Тема 6. Сучасний західний кінематограф про епоху Столітньої війни (1337–1453 pp.)	2	2	8
Тема 7. Середньовічні сюжети літературної творчості Умберто Еко: між академічною та неконвенційною історією. Кінематографічний досвід		2	6

Тема 8. Медієвалізм всесвіту Середзем'я Джона Р. Р. Толкіна: літературний вимір, кіноадаптації та відеоігри	2	2	10
Тема 9. Середньовічні паралелі «Пісні льоду та вогню» Джорджа Мартіна: династичні та військово-історичні прототипи в літературі та кіноадаптаціях		2	5
Тема 10. Слов'янська міфологія та середньовічна матеріальна культура у фантастичному всесвіті «Відьмака» Анджея Сапковського: літературний вимір, кіноадаптації, відеоігри		2	5
ЗАГ:	12	18	60

6. Система оцінювання навчальної дисципліни

Загальна система оцінювання навчальної дисципліни	<p>Оцінювання дисципліни відбувається за 100-бальною системою. Поточний контроль знань і умінь студентів здійснюється шляхом обговорення та оцінювання виступів на семінарських заняттях, виголошення рефератів та презентацій індивідуальних завдань з подальшим накопиченням балів для отримання допуску до складання заліку. Навчальна дисципліна передбачає проведення письмових і тестових контрольних робіт за підсумками вивчення матеріалу теоретичного і практичного змістових модулів, та захисту індивідуального завдання у формі есе, реферування розділу монографії чи складання комплексного термінологічного словника з тематики курсу. Контроль самостійної роботи (КСР) у рамках теоретичного змістового модуля здійснюється у відповідні тижні шляхом тестувань. Оцінювання здійснюється відповідно до: Положення про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника (введено в дію наказом ректора Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника від 18 вересня 2024 р. №757).</p> <p style="text-align: center;">Шкала оцінювання</p> <table border="1" style="width: 100%; text-align: center;"> <thead> <tr> <th>Університетська</th> <th>Шкала ECTS</th> <th>Національна</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>90 – 100</td> <td>A</td> <td rowspan="5">зараховано</td> </tr> <tr> <td>80 – 89</td> <td>B</td> </tr> <tr> <td>70 – 79</td> <td>C</td> </tr> <tr> <td>60 – 69</td> <td>D</td> </tr> <tr> <td>50 – 59</td> <td>E</td> </tr> <tr> <td>26 – 49</td> <td>FX</td> <td rowspan="2">незараховано</td> </tr> <tr> <td>0 – 25</td> <td>F</td> </tr> </tbody> </table>	Університетська	Шкала ECTS	Національна	90 – 100	A	зараховано	80 – 89	B	70 – 79	C	60 – 69	D	50 – 59	E	26 – 49	FX	незараховано	0 – 25	F
Університетська	Шкала ECTS	Національна																		
90 – 100	A	зараховано																		
80 – 89	B																			
70 – 79	C																			
60 – 69	D																			
50 – 59	E																			
26 – 49	FX	незараховано																		
0 – 25	F																			
Вимоги до письмових робіт	<p>Письмова контрольна робота: два розгорнуті завдання, що охоплюють питання лекційного матеріалу та семінарського блоку і передбачають широку і вичерпну відповідь. До письмових робіт відносяться також інші види неаудиторної роботи, котрі передбачають виконання індивідуального завдання – написання самостійного авторського твору (есе на одну із запропонованих тем, реферування розділу монографії чи розробка термінологічного словника в рамках проблематики курсу).</p>																			
Семінарські заняття	<p>Оцінювання знань та науково-пошукової роботи відбувається відповідно до національної шкали за таким принципом:</p> <ul style="list-style-type: none"> - «відмінно» – здобувач освіти міцно засвоїв теоретичний матеріал, 																			

	<p>глибоко і всебічно знає зміст навчальної дисципліни, основні положення наукових першоджерел та рекомендованої літератури, логічно мислить і буде відповідь, вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу, висловлює своє ставлення до тих чи інших проблем, демонструє високий рівень засвоєння практичних навичок;</p> <p>- <i>«добре»</i> – здобувач освіти добре засвоїв теоретичний матеріал, володіє основними аспектами з першоджерел та рекомендованої літератури, аргументовано викладає його; має практичні навички, висловлює свої міркування з приводу тих чи інших проблем, але припускається певних неточностей і похибок у логіці викладу теоретичного змісту або при аналізі практичного матеріалу;</p> <p>- <i>«задовільно»</i> – здобувач освіти в основному опанував теоретичними знаннями навчальної дисципліни, орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, але непереконливо відповідає, плутає поняття, додаткові питання викликають невпевненість або відсутність стабільних знань; відповідаючи на запитання практичного характеру, виявляє неточності у знаннях, не вміє оцінювати факти та явища, пов'язувати їх із майбутньою діяльністю;</p> <p>- <i>«незадовільно»</i> – здобувач освіти не опанував навчальний матеріал дисципліни, не знає наукових фактів, визначень, майже не орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, відсутні наукове мислення, практичні навички не сформовані.</p>
<p>Умови допуску до підсумкового контролю</p>	<p>Допуск до підсумкового контролю передбачений за умови відсутності заборгованості за лекційні та практичні заняття, виконання всіх видів робіт, передбачених програмою навчальної дисципліни, наявності позитивних оцінок за семінарські заняття, контрольну роботу, індивідуальне завдання, КСР, опрацювання питань для самостійної роботи. Студент(-ка) допускається до підсумкового контролю (заліку) за умови набору не менше 50 балів (мінімальної позитивної підсумкової оцінки) за працю впродовж семестру.</p>
<p>Підсумковий контроль</p>	<p>Підсумковий контроль проводиться у формі заліку за результатами поточного контролю з усіх видів навчальної роботи. Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни розраховується як сума балів за роботу впродовж семестру і сумарно максимально становить 100 балів.</p>
<p>7. Політика навчальної дисципліни</p>	
<p style="text-align: center;">Академічна доброчесність</p> <p>Викладач і здобувачі освіти повинні дотримуватися «Положення про запобігання академічному плагіату та іншим порушенням академічної доброчесності у навчальній та науково-дослідній роботі здобувачів освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника» та Кодексу честі ПНУ https://pnu.edu.ua/polozhennia-pro-zapobihannia-plahiatu/</p> <p style="text-align: center;">Відвідування занять</p> <p>Відвідування лекційних і семінарських занять є обов'язковим. Активна участь у роботі семінарів є обов'язковою і може відбуватися в таких формах: виступ, опонування, участь у дискусії, презентація тощо.</p> <p>Політика курсу передбачає самостійне опрацювання питань пропущеного лекційного чи семінарського заняття, співбесіда з них у години, відведені на щотижневі консультації.</p> <p style="text-align: center;">Неформальна освіта</p>	

Можливість зарахування результатів неформальної освіти регламентується «Положенням про визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної освіти, в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника» (введено в дію наказом ректора № 672 від 24.11.2022 р.) <https://nmv.pnu.edu.ua/wpcontent/uploads/sites/118/2022/11/neformalna-osvita.pdf>

8. Рекомендована література

1. Андрощук Ф. Гаральд Суворий – останній вікінг. Київ : Laurus, 2020. 204 с.
2. Ассман А. Простори спогаду. Форми трансформації культурної пам'яті / перекл. з нім. К. Дмитренко, Л. Доронічева, О. Юдін. Київ : Ніка-Центр, 2012. 440 с.
3. Брокгауз. Історія Німеччини у світлинах / перекл. з нім. І. Андрущенко, Л. Сандига, О. Кислюк. Київ : Юніверс, 2010. 568 с.
4. Греймас А. Ю. Про богів та людей / перекл. з лит. В. Просцевічус. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2018. 464 с.
5. Гейштор А. Слов'янська міфологія / пер. з пол. С. Гіріка. Київ : Кліо, 2015. 416 с.
6. Гіс Д., Гіс Ф. Життя в середньовічному замку / пер. з англ. М. Багрій. Київ : Лабораторія, 2025. 272 с.
7. Дворнік Ф. Слов'яни в європейській історії та цивілізації / пер. англ. В. Верклока, В. Кіку, Д. Матіяш. Київ : Дух і літера, 2005. 512 с.
8. Демчук С. Доба постів і карнавалів. Як жили, пили і кохалися у середньовіччі. Київ : Віхола, 2024. 336 с.
9. Де Ружмон Д. Любов і Західна культура / перекл. з франц. Я. Тарасюк. Львів : Літопис, 2001. 304 с.
10. Джонс Д. Тамплієри. Народження та загибель ордену / перекл. з англ. Г. Пшеничної. Харків : Віват, 2022. 544 с.
11. Діяння римські. Християнські притчі Середньовіччя / перекл. з лат. Р. Паранько. Львів : Апріорі, 2014. 448 с.
12. Доманська Е. Історія та сучасна гуманітаристика: дослідження з теорії знання про минуле / перекл. з пол. та англ. В. Склокіна. Київ : Ніка-Центр, 2012. 264 с.
13. Дорошенко Д. Слов'янський світ у його минулому й сучасному / упоряд. Л. Белей. Київ : Темпора, 2010. 784 с.
14. Жданович О. Авари в Європі: кочовики в системі візантійської дипломатії раннього Середньовіччя. Київ : Темпора, 2019. 80 с.
15. Жданович О. Воїни степів. Гуни на теренах України. Київ : Темпора, 2017. 76 с.
16. Жданович О. Зі Скандинавії у Причорномор'я. Військове мистецтво готів на теренах України. Київ : Темпора, 2017. 96 с.
17. Зайбт Ф. Близк і вбогість Середньовіччя. Історія з початком і кінцем / перекл. з нім. Х. Назаркевич, наук. ред. Р. Паранько. Львів : Вид-во УКУ, 2009. 512 с.
18. Історія європейської ментальності / за ред. П. Дінцельбахера. 2-ге видання, доповнене. Перекл. з нім. В. Кам'янець. Львів : Літопис, 2019. 632 с.
19. Історія європейської цивілізації / за ред. У. Еко. Харків : Фоліо, 2018. Т. 4 : Середньовіччя. Варвари. Християни. Мусульмани. 698 с.; Т. 5 : Середньовіччя. Собори. Лицарі. Міста. 667 с.
20. Казакевич Г. Відгомін карників. Військові традиції давніх кельтів на землях України IV – I ст. до н. е. Київ : Темпора, 2008. 110 с.
21. Казакевич Г. Кельти на землях України: археологічна, мовна та культурна спадщина. Київ : Видавець Сергій Наливайко, 2010. 304 с.
22. Кардаш О. «И иномоу бещинью оучахоу»: Неортодоксальні складові канонічного протистояння кирило-мефодіївської та латинської церковних традицій у світлі «Житія Константина Філософа» другої половини IX ст. Проблеми історії країн Центральної та Східної Європи. 2022. Вип. 10. С. 310–332.
23. Котляр М. Ф. Воєнне мистецтво Давньої Русі. Київ : Наш час, 2011. 280 с.
24. Курціус Е. Р. Європейська література і латинське середньовіччя / перекл. з нім. А. Онишко. Львів : Літопис, 2007. 752 с.
25. Ле Бра-Шопар А. Філософський зоопарк. Від отваринення до вилучення з людства /

- перекл. з франц. В. Шевченко. Київ : Пульсари, 2009. 312 с.
26. Ле Гофф Ж. Середньовічна уява. Есеї / перекл. з франц. Я. Кравця. Львів : Літопис, 2007. 350 с.
 27. Маккормак Д. Історія Ірландії. Люди й події, які сформували країну / перекл. з англ. А. Олійник, Т. Бойко. Київ : Юніверс, 2006. 296 с.
 28. Мак-Люен М. Галактика Гутенберга. Становлення людини друкованої книги. Видання третє / перекл. з англ. А. А. Галушки, В. І. Постнікова. Київ : Ніка-Центр, 2011. 392 с.
 29. Менцвель А. Антропологічна уява. Есе й нариси / пер. з польської О. М. Вознюк. Київ : Юніверс, 2012. 380 с.
 30. Месі Е. Легендарна Ірландія. Мандрівка по кельтських пам'ятниках і міфах / перекл. з англ. О. Мокровольський. Київ : Юніверс, 2006. 280 с.
 31. Молодша Едда: епос / перекл. з давньоіслан. В. Кривоніс. Київ : Вид-во Жупанського, 2024. 528 с.
 32. Нові підходи до історіописання / за ред. П. Берка. 2-ге укр. вид., уточнене і доповнене. Київ : Ніка-Центр, 2010. 368 с.
 33. О'Гейн Д. Історія кельтів / перекл. з англ. Т. Бойко. Київ : Вид-во Жупанського, 2011. 240 с.
 34. Папакін А. Світанок Русі. Військова справа в Україні епохи вікінгів (IX–X ст.). Київ : Темпора, 2023. 232 с.
 35. Синиця Є. Перунові діти. Військова справа слов'ян на початку Середньовіччя. Київ : Темпора, 2012. 276 с.
 36. Старша Едда: епос / перекл. з давньоіслан. В. Кривоніс. Київ : Вид-во Жупанського, 2022. 496 с.
 37. Толкін Дж. Р. Р. Падіння Артура / за ред. К. Толкіна / перекл. з англ. О. О'Лір. Львів : Астролябія, 2016. 256 с.
 38. Толкін Дж. Р. Р. Сер Гавейн і Зелений Лицар, а також Перлина і Сер Орфео / за ред. К. Толкіна / перекл. з англ. О. О'Лір. Львів : Астролябія, 2021. 336 с.
 39. Шиппі Т. Сміючись і помру. Про життя і смерть видатних вікінгів / перекл. з англ. О.Тельна. Харків : Фабула, 2023. 400 с.
 40. Curta F. Southeastern Europe in the Middle Ages 500–1250. New York : Cambridge University Press, 2006. 498 p.
 41. Ivanič P. Západní Slovania v ranom stredoveku: história, kultúra, hospodárstvo, náboženstvo. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre ; Filozofická fakulta, 2011. 196 s.
 42. Leśniakiewicz-Drzymała R. Mitologia Północy a chrześcijaństwo. Kraków : Avalon, 2020. 368 s.
 43. Modzelewski K. Barbarzyńska Europa. Warszawa : ISKRY, 2004. 517 s.
 44. Morawiec J. Knut Wielki, król Anglii, Danii i Norwegii (ok. 995–1035). Kraków : Avalon, 2017. 363 s.
 45. Mühle E. Słowianie. Rzeczywistość i fikcja wspólnoty. VI–XV wiek / tłum. J. Janicka. Warszawa : Wyd-wo Naukowe PWN, 2020. 473 s.
 46. Strzelczyk J. Iroszkoci w kulturze średniowiecznej Europy. Warszawa : Państwowy Instytut Wydawniczy, 1987. 515 s.
 47. Strzelczyk J. (przy współpracy A. Strzelczyk) Święci władcy Europy. Częstochowa : Wyd-wo Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. J. Długosza, 2020. 247 s.

Викладач: Кардаш О. Н., доктор філософії, асистент кафедри всесвітньої історії